

su significado. Tal vez, si el mensaje fuera completamente explícito, limitaría nuestra libertad. De ahí que, quizás, Dios opte por sugerir sin acabar de demostrar ni imponer».

Francesc Torralba:

J. ASSMANN, *Violencia y monoteísmo*, Fragmenta, Barcelona, 2014, ps. 123.

La publicació d'aquest llibre és un encert per diversos motius.

En primer lloc, perquè dona a conèixer una obra de Jan Assman, catedràtic emèrit d'egiptologia de la Universitat de Heidelberg, indispensable per comprendre la seva particular concepció del monoteisme. El lector en llengua castellana ja coneix *La distinció mosaica*, una de les seves obres més comentades sobre el judaisme i el concepte de revelació.

En segon lloc, perquè es tracta d'un llibre curt, amb una tesi clara, que defensa des de diferents punts de vista i que permet aprofundir en el nexa entre religió i violència o, més concretament, entre l'ànima del monoteisme bíblic i les diferents formes de violència, enllaçant amb una obra clàssica dins del gènere, *La violència i el sagrat* (1972), de René Girard.

La tesi no està exempta de polèmica. Vam tenir ocasió de parlar-ne a fons en el diàleg que vam celebrar al Reial Monestir de Pedralbes el passat mes de novembre del 2014. Assman ens adverteix que la religió torna, però no torna pacíficament, sinó que torna amb tot el seu potencial destructiu i violent. La religió —diu— ja no es presenta com a opi del poble, sinó més aviat com a dinamita. Mostra, amb molts exemples, aquest potencial destructiu de la religió, però més concretament del monoteisme bíblic. L'autor defensa la necessitat que la religió esdevingui un contrapoder enfront de la política i que la seva força no es basi en la violència, sinó en un abandonament conscient de la pulsó tanàtica, per dir-ho a la manera de Sigmund Freud.

Lluís Duch, que ha fet el prefaci de l'obra, subratlla que el llibre és una anàlisi crítica de la religió que farà pensar, però, a partir de la

seva antropologia de l'ambigüitat de la condició humana, subratlla que el monoteisme no és, en si mateix, violent, sinó que l'home, en tant que suma de contraris, pot emprar la religió tant per a la realització de la bellesa, del bé i de la unitat, com per canalitzar el potencial de destrucció i de mal que hi ha en ell.

Amb tot, Jan Assmann sembla reconèixer al final del llibre que el nervi fonamental del monoteisme és alliberar els homes de l'omnipotència del cosmos, de l'Estat, de la societat o de qualsevol altre sistema totalitzant (p. 123). Des d'aquest punt de vista, sembla deduir-se del seu discurs que la violència no és quelcom inherent al mateix monoteisme, sinó quelcom que es desprèn d'una hermenèutica interessada dels textos sagrats que el fonamenten. També afirma que la dinamita semàntica que s'amaga en els textos sagrats de les religions monoteistes no s'inflama en les mans dels creients, sinó dels fonamentalistes.